

„A válságban se adjuk alább!”

Interjú Hans Künggel
a II. Vatikáni zsinat 50. évfordulója alkalmából

Professzor úr! A német szövetségi parlament elnöke, Norbert Lammert azt követelte a manheimi Katolikus Nagygyűlésen, hogy most végre valóra kell váltani a II. Vatikáni zsinat határozatait. Ön is hasonlóan vélekedik?

Becsülöm Lammert urat mint olyan politikust, aki mindig nagyon nyíltan föltárja a helyzetet. Ami a zsinatot illeti, teljesen osztom a véleményét.

Mely problémák megoldatlanok még? És melyekbe nem is vágott még bele akkoriban a zsinat?

(kezébe veszi emlékiratainak első kötetét, és fölüti egy megjelölt lapnál) Nem kell félnie, hogy mostantól már csak önmagamat idézem, de ebben az esetben semmit sem felejték el, ha fölolvassom önnek az egyházra vonatkozó teljesületlen követelmények listáját. Nem oldódtak meg a következő kérdések *(olvassa)*: „Születésszabályozás személyes felelősséggel, a vegyes házasságok kérdésének szabályozása (a házasság érvényessége, gyereknevelés), a papi nőtlenség a latin egyházban, a római kúria szervezeti és személyi reformja, a bűnbánati gyakorlat reformja, a papi öltözékek és címek reformja, az érintett egyházi területek bekapcsolása a püspöki kinevezésekbe, pápaválasztás reprezentatív püspöki szinódusok által.” – Ez olyan lista, amelyet már 1960-ban állítottam össze Zsinat és Újraegyesülés c. könyvemben. Több mint ötven évvel ezelőtt! Tragikus, hogy a világ legnagyobb vallási szervezete még mindig ilyen blokád alatt áll.

Hogyan lehetséges ez?

Ez abból fakad, hogy megrekedtünk a középkori gondolkodásban. A Gergely-féle 11. századi reform – amely tulajdonképpen fölülről indított forradalom volt – bevezette a pápai abszolutizmust, az erőltetett klerikalizmust és a papi nőtlenség törvényét. A 16. századi reformáció ez ellen lépett föl, de persze csak a keresztények egy részét érte el. A pápák már akkoriban is teljesen süketek voltak a reformkövetelésekre. A felvilágosodás és a modernitás idején, a 18-19. században sem lett jobb a helyzet. Róma a restaurációra volt hitelesítve, és így is maradt. Ma is csak akkor érthetjük meg Joseph Ratzingert, ha ebben a háttérben látjuk. Teológiai vonatkozásban Agostonra és Bonaventurára hivatkozik, és alapjában véve nem érti Luther Mártont. Liturgiái szempontból szintén a középkorra hivatkozik; hiszen nem a római bazilika régi liturgiáját vagy pláne az őskeresztény házi közösségek liturgiáját akarja, hanem a középkori misét részesíti előnyben. Jogi tekintetben vissza akar térni a papalizmushoz. Spirituálisan is a középkori cölibátustörvényre mered. Külső föllépése reformációellenes, fényűzően barokk személyi kultusz és triumfalizmus. Már külsőleg nézve is a restauráció korát celebrálja.

Hogyan lehet ön továbbra is reformteológus abban az egyházban, amely nem reformálja meg magát?

Ez félreértés. A II. Vatikáni zsinat éppen arra tett kísérletet, hogy érvénytelenítse a restauráció évszázadait! Két paradigmaváltást pótol. Először is valóra váltotta a reformáció több célkitűzését: a népnyelv használatát, az egyházközösségek fölértékelését, a hívők részvételét, a Biblia fölértékelését és új spiritualitást. Másodszor megpróbálta pótolni a modernitás paradigmaváltását: vallásszabadság, emberi jogok, demokrácia, a zsidóság, az iszlám és más világvallások, illetve a „világi” világ felé fordulás. Ez hatalmas folyamat volt, amelyet nem szabad lekicsinyelni. A katolikus egyház ma egészen más, mint a zsinat előtt volt. Különbözik nem léteznének a Piusz-testvérek (Le-fébre követői) akik tradicionálisakként vakon nekirontanak ennek a paradigmaváltásnak.

De ez azt is jelenti, hogy a zsinat nem csupán reformeri eredményeket hozott.

Ez igaz. A zsinatot magát is kettősség jellemezte: állandó konfliktus a püspökök zsinati többsége, illetve a római kúria között, amely uralkodott a zsinati apparátuson (beleértve a pápát is). Akkoriban súlyos belső konfliktussal bírkóztam, amikor láttam, hogy nem lehet mindent érvényre juttatni, amit érvényre kellene juttatni. Amikor visszatértem a zsinat második ülészakára, észrevettem, hogy a kúriának az egyházzal előterjesztett tervezete, amelyet tulajdonképpen el kellett volna vetni, alapjában véve visszatért. Akárcsak előzőleg, megvolt a szakadék az „egyház mint Isten népe” (II. fejezet) és a „hierarchia” (III. fejezet) között. A körülmények nyomására a liturgia kérdésében sem tudtunk olyan határozottan eljárni, ahogyan szükséges lett volna. E tekintetben is sok kétértelműség maradt az eredményben. Akkoriban azonban feltételeztük, hogy a zsinat utáni pápák elvileg folytatni fogják a zsinat vonalát, s a püspökök és a teológusok a zsinat szellemében fognak tovább tevékenykedni. Ez téves elgondolás volt, ahogyan később kiderült. Püspöki és bíborosi kinevezésekkel és egyoldalúan reakciós dokumentumokkal a kúria ismét domesztikálta és romanizálta a püspököket.

Azt a fél lépést előre, amelyet a zsinat megtett, egyesek már az egyház romlásának tekintik...

Természetesen!

... és most megerősödnek azok az erők, amelyek megpróbálják teljesen érvényteleníteni a zsinati vívmányokat.

Igen, ez a zsinat utáni kor tragédiája. Az egyház nem nyílik meg, hanem mindinkább bezárkózik. Amikor Karol Wojtyła 1978-ban pápa lett, hamar világos lett, hogy amennyire csak lehetséges, vissza akar térni a zsinat előtti állapotokhoz. 1979 októberében, amikor egy éve volt hivatalban, megírtam első kritikám a pápaságáról, s ezért drágán meg kellett fizetnem. Majdnem biztosan ez a cikk volt az indíték ahhoz, hogy két hónappal később eljárás indítsanak ellenem, és megvonják tőlem az egyházi tanítási engedélyt. A pápa halálosan megsértődött.

Mindezek után egyáltalán reformálhatónak tartja-e még a római katolikus egyházat?

Én történelmi dimenziókban gondolkodom, ezért nem zárom ki a reményt. Mindenesetre a párbeszéd és a reform megtagadása miatt az egyház legsúlyosabb válságát éljük át a francia forradalom óta.

De magában az egyházban van ellenállás is a restaurációval szemben: osztrák plébánosok százai küzdenek az XXL méretű egyházközségek létrehozása és a klerikalizmus ellen; Freiburgban több mint 150 pap nyilatkozott úgy, hogy nem fogják megtagadni az áldozást az újrászentesített elváltaktól, ahogyan ezt az egyházzal megköveteli. A tiltakozás minőségi ugrását látja-e ebben?

Igen, végre határozottan és világosan beszélnek. Hiszen régóta nem sikerült aktivizálni a papságot. Annak fő oka, hogy a püspökök nem tanúsítanak ellenállást Rómával szemben, mindenekelőtt abban az engedelmességi esküben van, amelyet le kell tenniük a pápára. Ez oly feltétlen módon van megfogalmazva, mint az az eskü, amelyet annak idején a Führerre kellett tenni; egyik sem engedélyez semmiféle ellenállást. Az az akadály, hogy az evangélium iránti engedelmességből túltegyék magukat ezen az eskün, nyilvánvalóan olyan magas, hogy egyikük sem meri átugrani. De a plébánosok körében változott valami. Mindig azt mondtam: egy plébános egyedül elveszett, öt plébánost komolyan kell venni, ötven legyőzhetetlen. Gondolja csak meg, hogy az ellenállás – s ez már több, mint tiltakozás – nem korlátozódik a német nyelvterületre: például Franciaországban, Belgiumban, Írországban, az USA-ban és Ausztráliában nyílt akciók folynak a római reatauráció ellen. Amit Rómában nagy válságfolyamatnak tekintenek, az alapjában véve a gyógyulás és a megújulás kezdete.

De sikeres lehet-e ez a gyógyulás, ha Róma újból és újból fölszakítja a sebet?

A pápa 2011 szeptemberi németországi útja világosan megmutatta: XVI. Benedek nem akar reformokat, nem kíván valódi ökumenikus közeledést a reformáció egyházaihoz, és nyitást sem a „világi” világ felé. Úgy véli, érvényre tudja juttatni álláspontját, mivel olyan szervezetek állnak mögötte, mint az Opus Dei, és rajongó katolikusok ezrei lelkesednek érte és fellépéseikért.

És ön a gyógyulás kezdetéről beszél? Nem vezet-e minden reformkezdeményezés kényszerűen az egyházból kifelé, mivel az egyház megtagadja ezeket? És mivel a pápa azt gondolja: Ha ennyien ünnepelnek engem, minék váltottassak bármit is?

Nem az egész egyház van válságban, hanem mindenekelőtt a hierarchia, amelynek föl kell tennie magának a kérdést: Életben maradhat-e az a világszervezet, amely visszatart minden reform- és demokratizálási törekvést? Ezt kizártnak tartom. Ön talán még megéri, hogy valami döntő dolog történik – én talán már nem. A Vatileaks-ügy talán már valami robbanásszerű folyamat jele. Mert sok mindent, amit el lehet mondani a vatikáni rendszerről, el lehetett mondani a szovjet rendszerről is, mielőtt összeomlott.

Kinek kell előmozdítania az egyház elavult megjelenési formáinak összeomlását?

Az én nézőpontomból mindig az a döntő kritérium: Mit tesz a középmezőny? Milyen irányban halad? A reakció-

sokat nem tudjuk megtéríteni, az az azonban döntő, hogy „az egyház népe” mindenben együttműködik-e, vagy sem. Időközben konzervatív katolikusok is arra a meggyőződésre jutottak, hogy így nem mehetnek tovább a dolgok. Ez reménnyel tölt el.

Az egyházi válság mellett hitválság és Isten-válság is van. Tud-e a zsinat lendületet adni ezekben a vonatkozásokban is?

Maga Isten nincsen válságban. A katolikus egyház van válságban, és ez az egyik fő oka annak, hogy ma sokan nem hisznek már Istenben. Ez a válság azonban annyiban viszonylagos, hogy sok ember alakított ki egyház nélküli vallásosságot. Ez persze nem jó az egyházközségeink szempontjából, amelyek ettől még jobban érzik az elvilágiasodás folyamatát.

Előre sejtette-e a zsinat ezt a fajta válságot?

A zsinati atyák nem reagáltak igazán az istenkérdésre, mindazonáltal a zsinat új, eleven igehirdetést kívánt meg.

Hogyan tud, hogyan kell az egyháznak reagálnia a mai hitválságra?

Például a történelmi-kritikai bibliakutatásnak vagy a vallásszociológiának köszönhetően rengeteg értékes belátással rendelkezünk, de Róma még mindig azt kívánja, hogy a katolikusok ragaszkodjanak a csodákba vetett hithez; Rómát nem érdekli, hogy a teológia milyen fölismerésekkel tud szolgálni.

Ön tehát azt gondolja, hogy a hit válságához felvilágosítással kell közeledni?

Legalábbis ez az első, alapvető lépés, nem utolsósorban a Bibliának és magának Jézusnak a megértésében. De Joseph Ratzinger sajnos csak a szövegek szintjén foglal állást a történelmi-kritikai bibliakutatás mellett; amikor annak eredményei kényelmetlenné válnak a dogmatika számára, akkor elfordul tőle. Ennek felel meg az a vonakodása, hogy egyáltalán tudomásul vegye teljes terjedelmében a hit válságát. Az egyház szívesebben hirdeti továbbra is megingathatatlanul a Kalkhedóni zsinat dogmáját, hogy Jézusnak egy személyben két természete van, és egy kezesnek ezt hinnie kell; de ma már aligha ért meg bárki is egy effajta dogmát.

A negyven év alattiakat többségükben egyáltalán nem érdekli az egyház reformja. Sokaknak nincs is semmiféle kapcsolatuk az egyházzal, mások azt mondják: Olyannak fogadom el a katolikus egyházat, amilyen – és ajánlataiból kiválasztom azt, ami személyesen jelent számomra valamit. Ez új helyzet.

Az egyház reformja iránti érdeklődés már csak azért is csökken, mert a fiatalabb nemzedék már egyáltalán nem az egyházban szocializálódott. Ha elképzelnék egy hagyományos vasárnapi misét, és összevetik más kínálatokkal, akkor sokak számára fölvetődik a kérdés: Minek menjek oda? Ennyiben döntő kérdés az egyház számára, hogyan juthat el egyáltalán az emberekhez.

És hogyan?

Tudni kell válaszolni az élet elemi kérdéseire. Minden ember keres az élet értelmét, valami fogódzót; mindenki keres bizonyos normákat az egyre inkább normák nélküli életben. Az egyháznak utána kell mennie azoknak, akik elmentek, újból keresnie kell a kapcsolatot velük. Ha is-

ELŐFIZETÉS

Tisztelettel kérjük Olvasóinkat, hogy legkésőbb **2013. február végéig** újítsák meg előfizetésüket. Az egyes számok ára 250,- Ft lesz, tehát az éves előfizetés **1500,- Ft**, illetve annak, aki postán kéri, a **postaköltséggel együtt 2600,- Ft**. Többletbefizetéseket vagy adományokat ezután is szívesen elfogadunk. Kérjük, hogy az utalvány címzésében az „Érted vagyok” és Kovács László nevét egyaránt tüntessék föl.

mét olyan pápánk lenne, aki vonzó lenne – nem csupán a rajongók számára, vagy azok számára, akik csak kíváncsiságból mennek oda, ahol a pápa föllép –, olyan férfi, aki azt a benyomást keltené, hogy számára az emberek a fontosak: Ez már valami lenne!

Mit kaphatna a világi társadalom egy megreformált katolikus egyháztól?

Ismét lenne egy olyan intézménye, amely jeleket ad; tájékozási fóruma lenne. A zsinat idején (1962-1965) a katolikus egyháznak nagy befolyása volt a világra. A fogamzásgátló tablettákat tiltó körlevél (1968) óta lejtmenetben van. Ha ez az egyház megreformálná magát, ismét valódi párbeszédpartnere lenne a politikának. A katolikus egyház némely dokumentumát vagy állásfoglalását ma is udvariasan üdvözik, mert a letűnt korok csillogása még hat, de már nem veszik komolyan őket.

Ha megújulna az egyház, ismét etikai fórummá válna? Abban a szellemben, amelyet ön a „világethosz” programjával kíván szolgálni?

Valóban. Ha az egyház keresztény értékeket kíván képviselni, megteheti, és tegye is meg, de csupán az általános emberi értékek háttérében. Az egyházaknak és a keresztényeknek is igazodniuk kell az emberi jogokhoz és emberi kötelességekhez, az arany szabályhoz (Mt 7,12) és a humánus társadalmak négy parancsához: Ne ölj, ne lopj, ne hazudj, ne élj vissza a szexualitással! Ezek a normák minden nagy hagyományban benne vannak. Ha a keresztények komolyan veszik őket, akkor az ő intézményeiket és közleményeiket is komolyan fogják venni. Ez hitelességi kérdés, és a nem-keresztények iránti tisztelet kérdése.

Miért kellene a nem-keresztényeknek érdekesnek találniuk a társadalmi kérdések keresztény értékelését? Mi teszi erőssé az egyházat mint intézményt?

A végső erősség a keresztény üzenet maga, az Evangélium. Ez az üzenet valóban felszabadító, ha megélik. Változatlanul olyan fórumra van szükségünk, amely rámutat erre a dimenzióra. Olyan üzenetet kell hirdetnünk, amely mögött – ha a zsidóságra is gondolunk – négyezer éves történelem áll. Ez az üzenet elindította az irgalmasság, az igazságosság, a felebaráti szeretet és az értelmes élet meleg áramlatait, amelyeket nem szeretnék nélkülözni. Egyáltalán nem lehet elképzelni, milyen lenne ma a világ a kereszténység nélkül. Ha látjuk, mit érhet el az egyén is – csodálatos! Hiszen olykor csodálattal mondják az emberek egy másik emberről: Ez aztán igazi keresztény! Erre a tapasztalatra építünk.

Az elmúlt években ön ismételtelen követelte a III. Vatikáni zsinat összehívását. Ma is megtenné ezt?

Ma is megtenném, de a helyes feltételekkel. A zsinat az egyház képviselője, ilyen értelemben van jelentősége, nem pedig fölülről kijelölt fórumként. A zsinatok történetében léteztek olyanok, amelyeken például intenzíven részt vettek laikusok is. Nem látom értelmét annak, hogy még egyszer összehívjanak 5000 püspököt Rómába. De a nemzeti püspöki konferenciák elküldhetnek legjobb embereiket egy összejövetelre – s annak nem kell feltétlenül a Vatikánban megtörténnie...

...ez azonban nagyon illuzórikusan hangzik...

...hacsak valaki meg nem valósítja! A mostani pápa nem fogja megtenni, ez világos számomra. De ha a válság még jobban elmélyül, bekövetkezhet. Ha a reform erői még jobban megerősödnek – és végre hivatalban lévő püspökök is kiállnak a reform mellett. Akkor ez még a bulvárlapokba is bekerülne, és nagy visszhangja támadna.

Forrás: Publik-Forum Dossier, 2012/17

